Granskning av sensursystemet vid juridiska fakulteten, UiB

av Nils Terje Dalseide & Petter Asp

I. INLEDNING

1. Undertecknade har under 2010-2011 granskat det av fakulteten tillämpade sensursystemet vid juridiska fakulteten, UiB. Vi har träffats två gånger under arbetet med utvärderingen och vid sidan härom haft kontakter huvudsakligen per e-post.

2. Mandatet fra fakultetet er sålydende:

> "Universitets- og høyskoleloven § 3 -9 fastsetter at "Universiteter ... skal sørge for at kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvet og vurdert på en upartisk og faglig betryggende måte". Dette grunnleggende kravet kan antas å ha både en side til omfanget (hyppighet) av prøvingen, og karakteren (innholdet) av prøvingen. Det juridiske fakultet ønsker primært en vurdering og evaluering av hvordan prøvingen av studentenes kunnskaper gjennomføres i masterstudiet i rettsvitenskap. Dette gjelder helt konkret masterstudiets obligatoriske del (1. -4. studieår). Det skal ses bort fra forprøver (Ex. fac og Ex. phil). Utgangspunktet for studieordningen ved fakultetet er ønsket om en nær samenheng og integrasjon mellom læring og prøving. Dette er bakgrunnen for at fakultetet har betydelige obligatoriske elementer i studieopplegget, gjennom deltagelse i arbeidsgrupper og storgrupper, skriving av oppgaver og kommentering av andres arbeider. Studentene sertifiseres gjennom hele studieopplegget, ikke bare de avsluttende skoleeksamenene. Som det heter i studieplanens § 3 -3, så skal studenten "normalt prøves både ved en avsluttende prøve for det enkelte kurs og ved prøving av arbeidet med faget i løpet av kurset".
>
> På samme tid er det klart at den avsluttende prøven (skoleeksamen) kan oppfattes som den mest sentrale delen av fakultetets prøving av studentenes kunnskaper. Umiddelbart danner den grunnlaget for de karakterer som føres på vitnemålet, og alle obligatoriske kurs i studiet avsluttes med en slik prøve. Karakteren angis dessuten med en spesifisert bokstav (A-F). Dette er i sin tur grunnlaget for at den avsluttende prøven i noen grad, kanskje i betydelig grad, må antas styrende også for studentenes samlede læringsaktivitet underveis i hvert kurs.

På grunn av den vanskelige ressurssituasjonen for Det juridiske fakultet, bestemte fakultetet, med virkning fra våren 2009, å redusere omfanget av den avsluttende prøven fra seks tilfire timer. Denne regelen gjelder likt for alle kurs, uavhengig av kursets omfang i studiepoeng. Det foreligger mulighet for å dispensere, og altså fastsette seks timers avsluttende prøve på de mer omfattende kurs. Slike dispensasjoner har ikke blitt gitt foreløpig.

Tidsmessig er den enkelte avsluttende prøve knyttet til gjennomføringen av det enkelte kurs. Det vil si at det ikke undervises i kurs parallelt, eller suksessivt, med sikte på felles avsluttende prøving. Et unntak fra dette er likevel fagene Jus241 Strafferett og Jus242 Rettargang, der man eksamineres etter 2 * 20 avlagte studiepoeng. Undervisningen i fagene foregår da til en viss grad parallelt.

Med dette utgangspunktet inviteres progamsensorene til en vurdering særlig av følgende problemstillinger, med sikte på å ta stilling til om kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvet og vurdert på en faglig betryggende måte, i samsvar med § 3-9 i Universitets - og høyskoleloven:

1. Foreligger det reglement og prosedyrer som sikrer tilstrekkelig sammenheng mellom læringsmål og det studentene prøves i på skoleeksamen, og tilstrekkelig forutberegnelighet med hensyn til utformningen av eksamensoppgavene? Her skal det særlig vurderes omfire timers eksamen, sett i sammenheng med gjennomføringen av oppgaveutvalgsmøtene, er egnet til å sikre slik sammenheng og forutberegnelighet.

2. Foreligger det reglement og prosedyrer som sikrer at studentenes eksamensbesvarelser blir vurdert på en enhetlig og dekkende måte? Her skal det særlig vurderes om sensorveiledninger utformes, og sensur og nivåkontroll gjennomføres, på en tilfredsstillende måte i så henseende. I tillegg skal det vurderes om karakterfordelingen er annerledes etter innføringen av fire timers eksamen.

3. På hvilken måte og i hvilket omfang kan det antas at dagens ordning med fortløpende avsluttende prøving av hvert kurs virker styrende på studentenes studieatferd? Foreligger det alternativer til dagens ordning, som samtidig kan sikre en tett integrasjon mellom læring og prøving?

I arbeidet kan programsensorene velge bestemte kurs, minst ett kurs per studieår, som, som gjenstand for nærmere vurdering. Hvilke kurs det gjelder, avtales nærmere med prodekanus for undervisning, men programsensorenes vurdering skal omfatte minst ett kurs fra andre eller 3. studieår med minst 15 studiepoengs omfang.

Fakultetet imøteser programsensorenes forslag til og begrunnende refleksjoner over på hvilken måte fakultetet eventuelt i større grad kan sikre en faglig betryggende prøving av studentenes kunnskap, med rimelig hensynstaken til de ressurser som er tilgjengelig."

Programsensorene finner det hensiktsmessig innledningvis og foreta en generell gjennomgang, för att därefter göra en bedömning som utgår ifrån enskilda examensuppgifter. Som framgår nedan är granskningen skriven på svorsk, dvs. delvis på svenska och delvis på norska. Uppdelningen bygger enbart på vem av oss som har skrivit in texten i ordbehandlingsprogrammet. Vi står således båda bakom hela texten.

II. ALLMÄNT OM SYSTEMET FÖR SENSUR PÅ MASTERSPROGRAMMET

a. Inledning

1. Vid den juridiska fakulteten tillämpas ett system med i huvudsak externa sensorer. Normalt sett delar ett antal sensorer på de avgivna tentamensskrivningarna så att ett visst antal tentamensskrivningar (som kan variera mellan sensorerna) rättas av var och en av sensorerna.

2. Tentamensskrivningarna upprättas av den kursansvarige i samråd med en kommitté som består av studenter samt av prodekanen för undervisning. Till tentamensskrivningarna upprättas en sensorvägledning av den kursansvarige. Beträffande detta system vill vi på ett allmänt plan framföra följande bedömningar.

b. Extrerna sensorer

1. Att sensuren i huvudsak fullgörs av externa sensorer är i allt väsentligt en resursfråga. Det saknas i dag möjlighet att fullgöra all sensur meddelst interna lärarkrafter. Antalet interna lärare är helt enkelt för lågt. Det skulle möjligen, bl.a. med hänsyn till att fråga skall vara om en utbildning som vilar på vetenskaplig grund, kunna ifrågasättas om det inte skulle vara av värde att sensuren i större utsträckning fullgjordes av fakultetens egen personal. Detta är också något som framförts av JSU:

> "Det hadde også vært ønskelig med flere interne sensorer, og retningslinjer for hvordan det skal gis begrunnelse."

2. I sammanhanget bör emellertid beaktas att sensuren i huvudsak avser att mäta och kontrollera relativt grundläggande färdigheter. Vidare bör beaktas att tentamensskrivningarna utarbetas i en grupp där prodekanen för undervisning

liksom den kursansvarige ingår samt att den kursansvarige i regel utarbetar den sensorvägledning som styr sensuren. Ett visst mått av vetenskaplig förankring tillförsäkras därmed. Dessutom kan det naturligtvis sägas ligga ett visst mått av kvalitetssäkring i att använda extern sensur, eftersom det innebär att studentens kunskaper och färdigheter bedöms utifrån av någon som inte är ansvarig för utbildningen som sådan. Man minimerar därmed risken för att det utvecklas en "intern standard" inom universitetet.

3. Deltakelse fra eksterne sensorer sikrer vidare mot at økonomiske hensyn kan medføre at strykgrensen settes for lavt av hensyn til fakultetets bevilgninger og utgifter. Det er kun et lite fåtall av de uteksaminerte kandidatene som fortsetter på universitetet og gjør sin karriere der. De fleste kandidater skal således utføre sitt juridiske arbeid utenfor fakultetet. Av denne grunn er det nødvendig at sensorer fra det juridiske miljø av praktiserende jurister utenfra deltar i sensuren og bringer inn synspunkter fra det juridiske miljø utenfor fakultetet. I praksis er det særlig advokater og dommere som deltar som eksterne sensorer. Det må antas at synspunkter fra miljøer som er brukere av juridiske kandidater også er egnet til å gjøre anvendbarheten av studiet, de kunnskaper og ferdigheter som dette gir og derved kandidatene enda mer egnet for samfunnet utenfor fakultetet. Så lenge det er med sensorer fra fakultetet, vil også de rettsvitenskapelige hensyn kunne ivaretas.

c. Jämnhet

1. Det upplägg som används synes framför allt skapa två svårigheter, dels (1) att man måste säkerställa att olika sensorer håller en rimligt jämn nivå, dels (2) att detta tar viss tid varför sensuren kan avslutas först relativt långt efter tentamen (5 veckor).

2. I syfte att säkerställa en jämn sensurnivå tillämpas ett system med s.k. nivåkontroll. Detta innebär att varje sensor till den kursansvarige (eller någon annan person som är ansvarig för nivåkontrollen) skall insända ett svar som motsvarar ett svagt A, ett som motsvarar ett svagt B, ett som motsvarar ett svagt C, ett som motsvarar ett svagt D, ett svagt E och ett underkänt svar. Dessa svar läses sedan parallellt (dvs. den kursansvarige läser parallellt alla de ingivna A-svaren) i syfte att säkerställa att nivån är likartad och sedan sänds svaren tillbaka med kommentarer och anvisningar om behövliga justeringar till den kursansvarige. Nivåkontrolløren bør ha lang sensorerfaring, og kan være intern eller ekstern.

3. Detta system synes i huvudsak fungera väl. Det är emellertid alldeles tydligt att kvaliteten på sensuren är beroende av kvaliteten både på sensorvejledningarna och på nivåkontrollen. Vår gemensamma erfarenhet av sensur är emellertid att det inte sällan är en mycket grannlaga uppgift att s.a.s. "rätta jämnt med sig själv" och att svar kan ha kvaliteter på många olika sätt. Det framstår därför som klart att det inte är en enkel uppgift att – genom ett varv med nivåkontroll – se till att nivån mellan sensorerna är jämn. Man kan bl.a. fråga sig om inte en fullt ut genomförd kontroll skulle förutsätta att sensorerna återkopplar till den som utfört nivåkontrollen och visar på vilket sätt dessa justerat sin sensur. Det er naturligvis en forutsetning at sensorene faktisk følger de signaler som gis av nivåkontrolløren. Uten det vil rettferdighetselementet - både internt for kandidatene i den enkelte eksamen og mellom de ulike eksamenskull over tid - ikke kunne ivaretas på forsvarlig måte. Nivågrensen beror på flere faktorer, og det kan være flere typetilfeller i besvarelsene som leder til den ene eller den andre karakteren. For at sensorene bedre skal kunne nyttiggjøre seg nivåkontrollørens signaler er det ønskelig at nivåkontrolløren også sier noe om hvorfor det er et avvik. Da er det lettere å anvende dette signalet på de øvrige besvarelsene som sensoren har til behandling. Det er en meget krevende oppgave å oppnå et jevnt nivå mellom de ulike sensorene. Nivåkontrolløren bør også underrette eksamensformannen om sine vurderinger.

4. Vad gäller denna aspekt av organisationen av arbetet vill vi erinra om vad som skrevs i den första programsensorrapporten (Asp & Husby 2005):

> "Systemet har den fördelen att man i förhållande till varje enskild student kan värdera hela prestationen, vilket är viktigt för att det skall finnas förutsättningar för en nyanserad bedömning i gränsfall. Samtidigt finns det en klar nackdel med denna uppläggning, nämligen att det är svårt att uppnå en hög grad av likhet i bedömningen mellan olika sensorer (även om den nivåkontroll som sker naturligtvis bidrar till ökad likhet). En uppdelning som går på andra ledden – dvs. att en sensor rättar en delfråga avseende hela studentkullen, en annan sensor rättar en annan delfråga avseende hela studentkullen osv. – saknar denna nackdel (men gör det svårare att vid betygssättningen beakta helheten). Ett dylikt upplägg kan också ha klara nackdelar från praktisk och administrativ synpunkt.
>
> Sammantaget kan man säga att det i Bergen praktiserade systemet leder till större möjligheter att göra en nyanserad helhetsbedömning av den enskilde studentens prestation, men samtidigt till klara risker för en ojämn bedömning sett över hela studentkullen. Möjligen skulle kunna sägas att värdet av en nyanserad helhetsbedömning minskar kraftigt om det finns fluktuationer över hela studentkullen och att det <u>därför finns skäl att överväga om inte riskerna för en ojämn bedömning talar för att man skulle dela upp rättandet på den andra ledden</u>. (En sådan förändring kan givetvis förutsätta att

tentamensuppgifterna utformas delvis annorlunda; i vart fall förutsätts att frågorna kan delas på ett naturligt sätt, samt att man låter studenterna besvara olika delfrågor på skilda skrivhäften.)"

Som framgår finns det skäl som talar i olika riktningar och vi kan konstatera att det i vid Bergenfakulteten tillämpade systemet framstår som genomtänkt. Såvitt kan bedömas tillämpas det också med relativt hög ambitionsnivå vad gäller nivåkontrollen. Vi bedömer sammantaget att systemet är fullt godtagbart.

5. Vid samtal med företrädare för fakulteten har bilden av en fungerande sensur bekräftats. Det har emellertid också framhållits att betygskriterierna delvis är för allmänna och ger otillräcklig ledning (vilket kanske särskilt gäller gränsen mellan B och C) samt att den anvisning om fördelning på olika betyg som finns tenderar att göra betygen relativa. Dessa frågor tas upp nedan.

6. Motsvarande bild ges av JSU i deras uttalande angående sensuren:

"Ideelt sett kunne vi ønske oss to sensorer, men nivåkontrollen fungerer som en grei erstatning. Generelt sitter vi ikke med et inntrykk av at den karakteren vi får er tilfeldig, selv om enkelte sensorer har rykte på seg for å være snille eller strenge."

d. Sensorvägledningar och betygskriterier

1. När examinationen fullgörs av flera sensorer blir det naturligtvis av stor vikt att de olika sensorerna ges sådan vägledning att de har möjlighet att "rätta jämnt". Sensorvägledningarna har därför större betydelse än i ett system där man säkerställer att en och samma fråga alltid rättas av en enda person. Vi återkommer till denna fråga nedan i avsnitt III nedan.

2. Som redan framgått har det uttryckts kritik mot de tillämpliga betygskriterierna, särskilt såvitt gäller gränsen mellan B och C. Detta utgör naturligtvis ett skäl att överväga om kriterierna kan förtydligas, men enligt vår mening är det ofrånkomligt att gränslinjerna på en sjugradig betygsskala kommer att vara beroende av en bedömning som närmast har att göra med grader av förmåga hos studenten. Det är inte alldeles enkelt att se att detta kan uttryckas med precision (och om så sker är precisionen säkerligen skenbar).

3. Viktigare för enhetligheten är därför enligt vår bedömning kvaliteten på sensorvägledningarna. Det torde stå klart att utformingen, detaljeringsgraden og kvaliteten på dessa varierar. Detta har indikerats både i samtal med företrädare för fakulteten och i det ovan nämnda dokumentet från JSU. I det sistnämnda står bl.a. följande att läsa:

"Sensorveiledningene varierer veldig fra kursansvarlig til kursansvarlig i forhold til detaljnivå. Det er viktig for studentene at sensorveiledningen er

såpass detaljert at man kan ha mulighet til å vurdere om man eventuelt vil klage på karakteren. Samtidig er det viktig å finne en balanse slik at ikke sensorene får en for høy forventing til studentenes kunnskapsnivå. Her kunne det kanskje finnes klarere retningslinjer."

Nedenfor nevnte gjennomgang av oppgavetekster bekrefter det unntrykk som studentene gir uttrykk for mht innholdet i sensorveiledningene. Med hänsyn till sensorvägledningarnas betydelse för sensuren synes det finnas skäl att överväga om man inte bör skapa något slags enkel mall för dessa, for å skape enhetlighet og å oppnå at kandidatene kan se hvorfor de har fått den bedømmelse de har og eventuelt ta stilling til om sensurresultatet skal påklages. Hensett til sensorveiledningenes funksjon, bør det gis klarere retningslinjer for disse, herunder at de skal inneholde en nærmere angivelse av hva som kreves, hva som teller og angivelse av kravene for å oppnå de enkelte karakternivåer i forhold til den konkrete oppgaven. Sensorveiledningene bør også gjennomgås av eksamensformannen før de benyttes i bedømmelsen.

e. Tid

1. Med hänsyn till vikten av att hålla en jämn nivå i sensuren – detta måste ses som något av det mest centrala kravet när det gäller sensur – synes det ofrånkomligt att sensuren tar viss tid. Under nu givna förutsättningar kan det därför enligt vår mening inte uppställas krav på att sensuren skall kunna fullgöras på en kortare tid än fem veckor (åtminstone såvitt gäller kurser där antalet sensurer är stort och där flera sensorer behöver användas). (Jfr ansökan om fortsatt förlängd sensurfrist.)

2. En fråga som enligt det underlag som finns tillgängligt har varit föremål för diskussion inom fakulteten är längden på skrivtiden. Fakulteten har valt att inskränka tiden för sensur från 6 timmar till 4 timmar. Vår bedömning är att 4 timmars skrivtid kan vara tillräckligt förutsatt att frågorna utformas med hänsyn till skrivtiden. Som jämförelse kan nämnas att en skrivtid på 4 timmar används vid Stockholmsuniversitet på bl.a. kurserna i straff- och processrätt (som motsvarar 12 respektive 13 kursveckor) och att straff- och processrättskursen i Uppsala (som motsvarar 22 kursveckor) sedan länge har examinerats genom en skrivtid på sammantaget 5 timmar. Naturligtvis kan det finnas frågor som inte låter sig ställas på 4 timmar skrivtid, men vi har svårt att se att någon mer generell invändning kan riktas mot en skrivtid på 4 timmar.

3. I det sammanhanget kan det finnas skäl att väcka frågan om sensuren möjligen till någon del skulle kunna fullgöras genom de prestationer som görs

under kurserna. Det gäller inte minst som det vid fakulteten i Bergen redan bedrivs en omfattande skrivträning. I den ovan nämnda programsensorrapporten skrevs sålunda:

> "En annan fråga som är relaterad till examinationen är om det är önskvärt att studenterna får sitt betyg enbart på grundval av tentamensskrivningen. Detta kan ifrågasättas dels i ett studentperspektiv (om mycket arbete läggs ned under kursen är det rimligt att detta arbete dras in i betygssättningen både av rättviseskäl och av stressrelaterade skäl), dels från validitetssynpunkt (en tentamensskrivning kan rimligen inte ensam fånga de kvaliteter vi vill mäta genom betyget). En rekommendation i denna del är att <u>överväga huruvida det är möjligt och önskvärt att bredda underlaget för betygssättningen</u>."

Detta skulle i så fall vara en nydannelse.

f. Innehåll

1. Vad gäller den innehållsmässiga sidan av sensuren är vårt intryck att sensuren håller god kvalitet (jfr III nedan). Sensuren bygger i huvudsak på praktikum-uppgifter som fordrar inte bara en förmåga att återge kursstoffet utan också en förmåga att tillämpa detsamma. Den ordning som tillämpas för att säkerställa tillräcklig kvalitet på tentamensuppgifterna (Oppgaveutvalgene) måste sägas vara mycket ambitiös. På det hela taget synes studenterna också var nöjda i denna del:

> "Oppgaveutvalgene har vi inntrykk av at stort sett fungerer bra. Relevans i forhold til læringsmålene er noe som blir vurdert i oppgaveutvalgene, selv om det ikke er slik at man får utdelt læringsmålene og sitter og sammenligner. Vår erfaring er at dette har fungert bra og at det er veldig sjeldent det er misnøye med oppgaven fordi den er utenfor læringsmålene.
>
> Ellers hadde det kanskje vært ønskelig med litt klarere retningslinjer i forhold til fordelingen mellom teori og praktikum. Mange studenter er helt uforberedt på å få teori, og særlig hvis teoridelen utgjør en stor del av oppgaven. Dette problemet kan også løses ved at studentene får bedre informasjon.
>
> JSU er veldig fornøyd med ordningen med at prodekanus for undervisning sitter i alle oppgaveutvalgene. Tidligere satt det forskjellige personer i alle oppgaveutvalgene, og da var det fort at lengde og vanskelighetsgrad på oppgaven varierte veldig fra fag til fag. Det er betryggende å ha en fast person i oppgaveutvalgene som har erfaring med hva som fungerer og ikke fungerer, og som kan ha en kontrollerende funksjon på tvers av fagene."

2. Avslutningsvis finns skäl att framhålla att det fortsatt er slik at eksamensresultatene er av stor betydning for den enkelte kandidats karrieremuligheter. Slik blir det også oppfattet. Det er grunn til å anta at studentes forventninger om hva som teller til eksamen – og derved påvirker eksamensresultatet – vil være særlig motiverende for hvordan studentene

innretter sitt studentarbeide. Karaktervurderingskriterier og sensorveiledninger vil derfor ha stor betydning også for studentenes oppfatninger om hva som er belønnende. Det å ha et betryggende system som har legitimitet og som fremmer en studiemåte som skaper dyktige jurister er derfor meget viktig.

Det kan synes som om JSU har den samme oppfatning, i det de uttaler til programsensorene:

> "Eksamen er helt klart veldig styrende på studentenes studieadferd. Det er ikke til å skyve under en stol at eksamenskarakterene er veldig viktig for studentene (og mange arbeidsgivere). Fortløpende avsluttende prøve gjør at folk arbeider mer jevnt gjennom året, fordi det oftere er eksamensperioder. Det gjør det også lettere for studentene å fordype seg fullstendig i hvert fag, ettersom man ikke må prioritere fagene opp mot hverandre."

III. STICKPROVSGRANSKNING AV VISSA SENSUROPPGAVER

a. Inledning

1. Eksamensoppgavenes art og innhold og bedømmelsen av disse har avgjørende betydning for kandidatenes studieatferd. Ettersom kandidatenes besvarelser på eksamensoppgavene gir grunnlaget for karakterfastsettelsen, vil ønsket om å oppnå en best mulig eksamenskarakter skape et sterkt ønske om å bli dyktigst mulig i å løse eksamensoppgaver. Kandidatene vil velge bort studieatferd som de antar at er lite egnet til å gi resultater til eksamen, og foretrekke studieatferd som de oppfatter at er egnet til å gi resultater.

2. Det er ønskelig at både det å avlegge eksamen i seg selv skal gi lærings- og kompetanseffekt, og at eksamensoppgavene skal være slik innrettet at de i eksamensforberedelsene fremtvinger erverv av kunnskaper og ferdigheter som kandidatene trenger for å fylle juristfunksjonen i samfunnet. Det er derfor viktig at eksamen prøver kjernekunnskaper innenfor rettskildemetode og grunnprinsipper i den materielle rett, samt prøver kunnskaper og ferdigheter som kandidatene trenger for å være best mulig i stand til å løse de rettsspørsmål som de fleste av dem vil bli stilt overfor i yrkeslivet.

3. For å danne oss et best mulig samlet og representativt bilde av sammenhengen mellom læringsmål, eksamensoppgaver og sensur er det foretatt en gjennomgang av oppgavetekstene for følgende eksamener:

JUS 113 0 S KONTRAKTSRETT SKOLEEKSAMEN; VÅR 2007, VÅR 2008, VÅR 2009 OG VÅR 2010.

JUS 135 0 S RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER SKOLEEKSAMEN, VÅREN 2007, VÅREN 2008, VÅREN 2009 OG VÅREN 2010.

JUS 243 0 S ALMINNELIG FORMUERETT SKOLEEKSAMEN: VÅREN 2007, VÅREN 2008, VÅREN 2009 OG VÅREN 2010.

JUS 121 0 HS NORSKE OG INTERNASJONALE RETTSLIGE INSTITUSJONER HJEMMEOPPGAVE, VÅREN 2007, VÅREN 2008, VÅREN 2009 OG VÅREN 2010.

Också andra oppgaver och sensorveiledninger har genomgåtts, härunder bl.a. JUS 134, Rettshistorie og komparativ rett.

4. Det er opplyst at prodekanus for undervisning sitter i alle oppgaveutvalgene. Juridisk studentutvalg har opplyst at de finner at det er en meget god ordning. Det er programsensorene enig i, og finner at saksbehandlingen vedrørende fastsettelsen av hva som skal gis til eksamen og hvordan oppgaven skal utformes, er hensiktsmessig. Det foreslås ingen endringer i denne.

b. Praktikumsoppgavetekstenes innhold og utforming:

1. Det er ikke utarbeidet noen utpreget detaljerte retningslinjer for innholdet i eller utforming av eksamensoppgavetekster. Utforming og innhold bygger mer på tradisjon, og er etter sin art funksjonelt formålsstyrt. Oppgavene skal prøve kandidatenes kunnskaper og ferdigheter innenfor de rettsområder som er aktuelle ved vedkommende eksamen. De skal også innrettes slik at de kan vise om kandidaten har nådd læringsmålene. Det ligger som en uuttalt forutsetning at oppgavetekstene alltid bør ligge innenfor læringsmålene og over tid omfatte problemstillinger som er særlig sentrale.

2. Gjennomgangen av ovenstående oppgavetekster viser en stor grad av enhetlighet i utforming og innhold over tid. Den variasjon som finnes, er nødvendig for å fange opp ulikhetene innenfor de forskjellige rettsdisipliner og rettslige problemstillinger, herunder forskjeller mht rettskildetilfang og faglige utfordringer. Da er det nødvendig og påregnelig at det er forskjeller mellom oppgaver innenfor f. eks. kontraktsrett på den ene side og rettsstat og menneskerettigheter på den annen side. Størst er naturligvis forskjellen til norske og internasjonale rettslige institusjoner, men i sistnevnte tilfelle er det gitt hjemme-eksamen. Variasjonen er ikke større enn at det over tid blir en likebehandling mellom kandidater og mellom eksamenskull mht de oppgaver som de stilles overfor.

3. Programsensorene finner det etter dette ikke hensiktsmessig å foreslå noen detaljerte regler om utforming og innhold. Men det kan være naturlig å presisere at de skal bygge på de prinsippene som er nevnt ovenfor.

4. Om man ser till kvaliteten på uppgifterna och (om vi får förekomma avsnitt g nedan) sensorvägledningarna är det emellertid tydligt att det finns vissa skillnader. Exempelvis håller uppgifterna och vägledningarna avseende JUS 134 närmast genomgående mycket hög kvalitet och närmar sig det ideala. På andra kurser, häribland JUS 135, finns åtminstone i jämförelse med JUS 134 ett inte obetydligt utrymme för förbättringar.

c. Oppgavetekstenes forankring i lærestoffet. Relevans og emnefordeling

1. Det samlede inntrykket etter gjennomgangen av ovenstående materiale er at de problemstillinger oppgaven reiser, er godt dekket i den litteratur studentene er oppfordret til å sette seg inn i. Det vil naturligvis ikke alltid være mulig å lage praktikumsproblemstillinger som utelukkende har sitt løsningsgrunnlag i kjernen i lærestoffet og som ikke også involvererer tilliggende rettslige problemstillinger og rettskilder. Det er imidlertid ikke funnet eksempler på oppgavetekster som inneholder vesentlige problemstillinger som ikke er relevante i forhold til lærestoffet eller som ikke kan løses ved hjelp av innholdet i lærestoffet. Det er ikke avdekket noe problem knyttet til problemstillingenes relevans i forhold til lærestoffet.

2. Juridisk studentutvalg har påpekt at det innenfor NJRI har vært benyttet svært ulike temaer og testet ulike egenskaper hos kandidatene. Programsensorene er enige i at det er store variasjoner innenfor oppgavetekstene i dette faget. Dette er en følge av fagets egenart, men kan også henge sammen med oppfatninger hos de som har fagansvar. Det er naturlig at det vil kunne variere en del fra semester til semester mht hvilke problemstillinger man prøves i, og det foreslås ikke at det gjøres endringer i det. Det er likevel viktig å påpeke at de egenskaper som prøves i de ulike emnene over tid bør være de samme, nemlig særlig kunnskaper, metodiske evner, og vurderingsevne.

3. Det er påpekt av Juridisk studentutvalg at det har vært noe misnøye med den interne fordelingen av emner innenfor enkelte oppgaver, i den forstand at man mente at det eventuelt burda ha vært mer av ett emne og mindre av et annet. Etter å ha gjennomgått oppgavene kan ikke programsensorene se at det er noe å utsette på emnefordelingen sett ut fra læringsmålene. I og med at metidodiske

evner er særlig sentralt i det som prøves, spiller det mindre rolle hvilke deler av fagområdet som dekkes ved hver eksamen.

d. Oppgavetekstenes vanskelighetsgrad

1. Ser man oppgavegivningen over tid er det ikke tvilsomt at det var vanskeligere oppgaver tidligere. Her gjør det seg imidlertid gjeldende et relativt moment. Det er nødvendig å gjøre oppgavene enklere når omfanget av studiet og pensumet reduseres, og ikke minst når tiden til rådighet på eksamen reduseres.

2. Gjennomgangen gir ikke holdepunkter for å anta at oppgavene er for lette eller for vanskelige, selv om det naturligvis vil kunne skille noe fra oppgavesett til oppgavesett. Dersom man ser hen til situasjonen ved tilsvarende studier ved sammenlignbare fakulteter synes vanskelighetsgraden i dag å ligge noenlunde på linje.

e. Forholdet mellom oppgavetekst og tid:

1. Det er en viss variasjon mht praktikumsoppgavetekstenes lengde. Oppgavetekstens lengde henger blant annet sammen med hvor mye faktum som presenteres. Det er ikke noen automatisk sammenheng mellom arbeidsmengde og oppgavtekstens faktamengde eller lengde. Arbeidsmengden er like mye avhengig av kompleksiteten i de problemstillinger som oppgaven innbyr til å drøfte.

2. Det kan tenkes at endringen fra 6 til fire timers eksamen fra omleggingen av ikke helt har vært fanget opp av oppgaveforfatterne (og kanskje heller ikke sensorene), og at det derfor noen ganger kan ha vært gitt noe for arbeidskrevende oppgaver sett i forhold til den tid som er til rådighet. Dette er påpekt i uttalelsen fra Juridisk studentutvalg. Det er påregnelig at det vil måtte skje en suksessiv tilpasning til dette etter hvert, og oppgavene for 2010 er etter programsensorenes syn arbeidsmessig sett ganske treffende.

3. Det foreslås ingen endringer i regler og prosedyerer på dette punkt.

f. Teori og praktikum

1. Generelt vil praktikumsprøvingen være best egnet for å vise kandidatens evne til å løse rettsspørsmål. Og problemene i en praktikum vil ligne mest på de

oppgaver som de fleste kandidater kommer til å arbeide med som ferdig utdannede jurister.

2. På den annen side trengst det også en del grunnleggende kunnskaper og evne til å redegjøre for et emne overfor andre. Enkelte grunnleggende probemstillinger egner seg godt for korte teorioppgaver. Selv om praktikum bør være det dominerende element i prøvingen, bør det etter programsensorenes syn ikke være utelukket å benytte teorioppgaver der det finnes egnede emner. Evnen til å løse praktiske spørsmål er heller ikke helt frikoblet fra teoretiske kunnskaper, men henger nøye sammen med teoretiske kunnskaper innenfor juridisk metode og materiell juss. Teorioppgavene bør gjerne omfatte problemstillinger som ofte inntreffer i den praktiske virkelighet. Gode teoretiske kunnskaper om praktiske spørsmål er verdifull kunnskap å ha i det praktiske profesjonsliv.

g. Sensorveiledningene

1. Formålet med sensorveiledningene er å sikre at bedømmelsen er forankret i den tilrådde litteratur, og å bidra til en korrekt anvendelse av karakterreglementet samt en faglig og bedømmelsesmessig likebehandling av eksamenskandidatene.

2. Det er ganske store variasjoner når det gjelder innhold, utforming och kvalitet av sensorveiledningene (se ovan avsnitt III.b.4), og det er grunn til å se på tiltak for å få disse mer enhetlig mht hva som skal med, hva som ikke skal med og hvordan de best skal innrettes.

3. Det er variabelt i hvilken grad det gis en nærmere beskrivelse av hvordan besvarelsen skal bedømmes karaktermessig alt etter hvordan den er besvart. Etter vårt syn er det viktig at det i alle sensorveiledninger fremkommer hva som kreves av kandidatene for å oppnå de ulike karakterer på den bestemte oppgaven. Videre bør det fremkomme hvilke bedømmelseskriterier som er anvendt. At dette kommer frem er egnet til å skape høy grad av likebehandling, og vil kunne øve innflytelse på kandidatenes måte å forberede seg til eksamen på. Sensorveiledningene skal primært tjene sensuren, men i og med at de er allment tilgjengelige, vil de også kunne gis en pedagogisk effekt.

4. Som nevnt må sensorveiledningene være såpass detaljerte at de kan sette kandidatene i stand til å klage dersom de mener at besvarelsen er uriktig bedømt. Dette er et forhold som kan redusere forekomsten av unødvendige klager.

h. Antall sensorer og nivåkontroll

1. Juridisk studentutvalg har i sin uttalelse til programsensorene gitt uttrykk for at de helst hadde sett at den enkelte besvarelse ble bedømt av flere sensorer. De er likevel tilfredse med at det foretas nivåkontrollsom beskrevet ovenfor. Det synes ikke forsvarlig å avvikle ordningen med nivåkontroll. Proramsensorene har ikke kunnet se alternative løsninger innenfor den økonomiske ramme som er til rådighet for sensuren, men mener at veien å gå er å styrke nivåkontrollen, slik som angitt ovenfor. Det er imidlertid viktig at nivåkontrollen er effektiv og at nivåkontrollørens resultatangivelse respekteres av kommisjonssensorene.

2. Den alternative modell til ordningen man har i dag, vil kunne være å la hver sensor ha ansvar for et spørsmål i oppgaven for hele sensuren. I tilfelle vil det være naturlig å dra nytte av erfaringene fra Sverige.

i. Samordning av reglene for begrunnelse

1. Juridisk studentutvalg har påpekt at det er svært ulik praksis mht sensorenes begrunnelser for sensurresultatet.

2. Det er etter programsensorenses oppfatning viktig at begrunnelsene relaterer seg til forholdet mellom kravene (som gjerne er angitt i sensorveiledningen) og prestasjonen, og at det lages en enkel instruks for minsteinnholdet i begrunnelser, enten det skjer muntlig eller skriftlig.

j. Gjennomgangen av karakterstatistikken

1. Karakterstatistikkene som fakultetet har stilt til rådighet er gjennomgått. Disse bekrefter etter programsensorenes syn at undervisningen og bedømmelsen av prestasjonene er omtrent der man må forvente.

2. Det er grunn til å anta at det ved særlig lette oppgavesett er skilt mellom prestasjonene på mindre detaljer, mens et vanskeligere oppgavesett vil ha ledet til at også dette er henyntatt under sensuren. Det er ikke avdekket avvik som utløser forslag til tiltak.

k. Kan undervisningsmålene nås i like stor grad, med lavere kostnader?

1. Det er ikke påvist vesentlige muligheter for å spare kostnader med eksamen uten at det også går utover rettssikkerheten.

2. Hvis man velger en modell hvor en sensor retter en konkret del av oppgaven fra alle kandidatene (se avsnitt II.c.4), vil man kunne unngå utgiftene til nivåkontroll. Det er emellertid usikkert hvor store besparelser det kan lede til.

I. Oppsummering av konklusjoner i forhold til mandatet

1. Foreligger det reglement og prosedyrer som sikrer tilstrekkelig sammenheng mellom læringsmål og det studentene prøves i på skoleeksamen, og tilstrekkelig forutberegnelighet med hensyn til utformningen av eksamensoppgavene? Her skal det særlig vurderes om fire timers eksamen, sett i sammenheng med gjennomføringen av oppgaveutvalgsmøtene, er egnet til å sikre slik sammenheng og forutberegnelighet.

Som framgått av texten ovan menar vi att en fyra timmars examen är tillräcklig för att värder om læringsmålen är uppnådda. Med den saksbehandling som ligger till grund för oppgavetexter och sensur finner vi att det samlade upplägget är godtagbart eller mer därtill.

2. Foreligger det reglement og prosedyrer som sikrer at studentenes eksamensbesvarelser blir vurdert på en enhetlig og dekkende måte? Her skal det særlig vurderes om sensorveiledninger utformes, og sensur og nivåkontroll gjennomføres, på en tilfredsstillende måte i så henseende. I tillegg skal det vurderes om karakterfordelingen er annerledes etter innføringen av fire timers eksamen.

Som framgått av texten ovan menar vi att systemet med nivåkontroll ger en godtagbar kontroll av att studenterna värderas enhetligt, men att sensorvägledningen liksom examensförmannens insatser är viktiga för att systemet skall fungera.

3. På hvilken måte og i hvilket omfang kan det antas at dagens ordning med fortløpende avsluttende prøving av hvert kurs virker styrende på studentenes studieatferd? Foreligger det alternativer til dagens ordning, som samtidig kan sikre en tett integrasjon mellom læring og prøving?

Som framgått ovan menar vi att det kan antas att den avslutande examen på varje kurs har mycket starkt styrande verkan på studenternas studieatferd, men att detta inte nödvändigtvis är en nackdel om man använder examinationsverktyget med medvetenhet om denna effekt, dvs. genom att utforma examinationen kan man styra inlärningen i den riktning man önskar.

Vi har inte kunnat finna några alternativ där denna effekt inte uppstår. Lösningen är följaktligen att arbeta systematiskt och medvetet med att förbättra det grundsystem som man idag har.

Stockholm/Elverum den 15.03.2011

Petter Asp

Nils Dalseide